

TÜRK EDEBİYATI TARİHİNİN KIYIDA KALMIŞ BİR İSMİ: ALİ NUSRET

Bengü Vahapoğlu*

Özet: İlk şiirini 1886 (1302) yılında yayımlamış, ölümüne kadar da (1913) şair ve yazar olarak edebî faaliyetlerde bulunmuş olan Ali Nusret'in ismi, her ne kadar edebiyat tarihlerinde geçiyorsa da, edebî şahsiyeti ve hayatı üzerine ayrıntılı bir çalışma yapılmamıştır. Oysa Türk edebiyatı tarihinin bu kıyıda kalmış şahsiyetinin, edebî sahada faaliyet gösterdiği yıllar Ara Nesil (Mehmet Kaplan'ın tarihlendirmesiyle 1873-1877 yıllarından 1896'ya kadar olan bir süreyi kapsamaktadır.), Servet-i Fünun (1896-1901) ve II. Meşrutiyet (1908-1911) gibi Türk edebiyatının yenileşme açısından en hareketli dönemlerine denk gelmektedir. Ali Nusret sadece şiir değil, mensur şiir de yazmış, Fransızcadan romanlar tercüme etmiş, dönemin önemli gazete ve dergilerinde edebiyat, tarih, askerlik, fen, eğitim konularında pek çok makale kaleme almış, II. Meşrutiyet sonrasında dil tartışmalarına katılmış, dilde sadeleşmenin karşısında yer almıştır. Ayrıca Fransızcadan bir çocuk piyesi adapte etmiş, bir de Osmanlı elifbası hazırlamıştır. Ali Nusret, kısa süren hayatında az sayıda eser vermiştir belki ama döneminin gazete ve dergilerinde edebî, fennî, tarihî, askerî konulara, eğitim ve dille ilgili meselelere değindiği makaleleriyle geniş bir yelpazede yayıncılık faaliyeti sergilemiştir. Bu yüzden de Ali Nusret'in bir şair, bir mütercim, bir tenkitçi, bir dilci, bir eğitimci olarak farklı farklı kimlikleri vardır.

Anahtar kelimeler: Ali Nusret, Ara Nesil, Servet-i Fünun, II. Meşrutiyet, şiir, mensur şiir.

A NEGLECTED NAME IN THE HISTORY OF TURKISH LITERATURE: ALİ NUSRET

Abstract: Although Ali Nusret, who published his first poem in 1886 (1302 H.) and was active as a poet and writer until his death in 1913, is mentioned in name in literature histories, no detailed study on his literary personality or biography has been made. Yet, the time frame within which this neglected figure of the history of Turkish literature operated comprises such active periods of Turkish literature in terms of modernization as the "Ara Nesil" (Interim Generation; spans between 1873-77 to 1869 as dated by Mehmed Kaplan),

* Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yeni Türk Edebiyatı Ana Bilim Dalı, Yüksek Lisans Mezunlu.

Servet-i Fünûn (1869-1901) and II. Meşrûtiyet (The Second Constitutional Monarchy, 1908-1911). Ali Nusret wrote not only poems but prose poems; translated novels from French; authored articles in the important newspapers and magazines of his time on literature, history, military profession, science and education; participated in the arguments on language after II. Meşrûtiyet standing against simplification. He also adapted a childrens' play from French and composed an Ottoman Elifbâ (Alphabet). Apparently Ali Nusret produced a small number of works in his short life but he acted within a wide range of publication with his articles on literary, scientific, historical, military, educational and religious matters, which he published in the newspapers and magazines of the time. That's why Ali Nusret has various identities as a poet, a translator, a critic, a linguist and an educator.

Keywords: Ali Nusret, Ara Nesil (The Interim Generation), Servet-i Fünûn, II. Meşrutiyet, poetry, prose poem.

GİRİŞ

XIX. yüzyılın ikinci yarısından itibaren yüzünü Batı'ya dönen, yenileşmeye başlayan Türk edebiyatı günümüzdeki çizgisine gelinceye kadar pek çok aşamadan geçmiştir. Birçok gelenek, kural yıkılmış, yeni türler denenmiş, bu türler önce emekleme devresine girmiş, sonra ufak adımlar atmaya başlamıştır. Türk edebiyatının yenileşme dönemi olan XIX. yüzyılda, cesaretli adımlar atmaktan, risk almaktan çekinmeyen, kuralları yıkan ve yenilikleri deneyen Şinasi, Nâmık Kemal, Abdülhak Hâmid, Ahmet Midhat, Cenap Şahabettin, Tevfik Fikret, Halid Ziya gibi edebiyatçıların adları ise bugün artık edebiyat tarihlerine âdeta kazanmıştır. Ancak Türk şiirinin, Türk romanının günümüzdeki çizgisine ulaşmasında en büyük pay sahipleri bu isimler olsa da onların açtıkları yolu takip edip Türk edebiyatına getirdikleri yenilikleri perçinleyen, bu yeniliklerin yerleşmesinde önemli rolleri olan kalabalık bir şair, yazar, tenkitçi kadrosu vardır arkada. Bir edebiyat tarihçisinin görevi ise, bugün artık isimleri belleklerden silinmiş, kitapları kütüphanelerin depolarında terk edilmiş, dönemin gazetelerinde, dergilerinde yayımlanmış olan makaleleri unutulmuş bu isimleri, yeri gelince, bir arkeolog titizliğiyle ortaya çıkarmaktır. Türk edebiyat tarihinin kıyıda kalmış bu isimlerinden birisi de Ali Nusret'tir.

ALİ NUSRET KİMDİR?

Bugün birçok edebiyatsever, hatta edebiyat tarihçisi için bile ilk duyduğunda bir muammadır Ali Nusret ismi. Oysa yazar ilk ve tek şiir kitabı olan *Şihâb'* a yazdığı mukaddimede; "*Şimdiye kadar yazdıklarımın hiçbirisinin adem-âbâd-ı nisyânda ziyanına razı olmadım. Bu mecmuaya kaydettim. Bunu neşretmekten maksadım bilhassa şiir ve ede-*

biyata olan hevesât-ı ciddiyye-i kalbiyyemin zâil olmamasını teyid etmekten ibarettir."¹ diyerek içindeki edebiyat aşkıyla yazdığı şiirlerinin birileri tarafından okunmasını, bir gün keşfedilmesini samimiyet ve umutla beklediğini belirtmiştir.

Ali Nusret sadece şiir değil, mensur şiirler de yazmış, Fransızcadan romanlar tercüme etmiş, dönemin önemli gazete ve dergilerinde edebiyat, tarih, askerlik, fen, eğitim konularında pek çok makale kaleme almış, II. Meşrutiyet sonrasındaki dil tartışmalarına katılmış, dilde sadeleşmenin karşısında yer almıştır. Ali Nusret, ayrıca Fransızcadan bir çocuk piyesi adapte etmiş ve bir de Osmanlı elifbası hazırlamıştır. Bütün bu çalışmalarıyla Ali Nusret, Türk edebiyat tarihinin yenileşme açısından en hareketli dönemleri olan Ara Nesil, Servet-i Fünun ve II. Meşrutiyet dönemlerinde faaliyet göstermiş bir şair, yazar, tenkitçi, dilci, eğitimci yani tam "teşekküllü" bir edebiyatçıdır. Ancak bunlar da Ali Nusret'in kimliğiyle ilgili zihinlerde fazla bir şey uyandırmayabilir, tâ ki "Cenap Şahabettin'in kardeşidir." denilinceye kadar. Ali Nusret'in modern Türk şiirinin kurucu isimlerinden Cenap Şahabettin'in kendisinden üç yaş küçük kardeşi olduğu bilgisi zihinlerde parlak bir ışık yakar.²

Ali Nusret, İsmet Hanım ile Plevne Muharebesi'nde şehit olan Binbaşı Osman Şahabettin Bey'in ikinci oğludur. 23 Mart 1872'de³ (11 Mart 1288) Yenişehir Feneri'nde⁴ doğmuştur. Babalarının Plevne'de şehit düşmesinden sonra İstanbul'a taşınan aile, babadan kalma cüz'i bir maaşla geçinmeye mecbur olur. Babalarının onlara Fatih'te, Dırağman Mahallesi'nde bıraktığı ufak eve taşındıklarında Ali Nusret, daha üç yaşındadır (1875). Cenap Şahabettin, babalarının Plevne Muharebesi'ne gittiği o günü şu sözlerle anlatmıştır:

"(...) Taze bir kadın iniyor, çıkıyor, geziniyor, dağınık çamaşırları topluyor, açık kalmış bir sandığı kapıyor, masanın çekmecesini iade ediyor, çekmecenin anahtarını çeviriyor, duruyor, dolaşılıyor, bir seferinin hânesinde terk ettiği yâdigâr-ı perîşâniyi ıslaha çalışıyor... Bütün bu harekât esnasında sessizce ağlıyordu: Bu benim validemdi.

Kardeşim -o zaman üç yaşında bir bî-haber [Ali Nusret] koca bahçenin çamurlu bir köşesinden yorgun gelmiş, mütehayyir, bakıyordu; kim bilir belki de gidenin her akşamki avdetini bekliyordu...

Öteki, hemşirem, daha üç ay beşiğinde ilk tebensümleri kendi kendine talem ediyordu..."⁵

Ali Nusret'in ilk tahsili hakkında elimizde bir belge yoktur; ancak ağabeyi Cenap Şahabettin gibi onun da Tophane'deki Mektebi

Fevziye'yi bitirdiğini ve bir yıl sonra rüşdiyeye girdiğini söyleyebiliriz. Ali Nusret, 1297'de (1881/1882) Eyüp Askerî Rüşdiyesi'ne girmiştir. Eyüp Askerî Rüşdiyesi'nden arkadaşı Abdülfeyyaz Tevfik, Ali Nusret'in ölümünden sonra kaleme aldığı bir yazıda o günleri şöyle anlatmıştır:

"...Nusret'e, 93 Seferi'nde ihrâz-ı mertebe-i şehâdet ederek vazîfe-i vataniyesini bihakkın ifâ etmeye muvaffak olmuş muhterem bir pederin iki nesl-i necibinden küçüğüne, bir hüsn-i tesâdüf 97 tarihinde beni refik etmiş idi. O zamanlar Feshane'nin üst tarafındaki ahşap sarayda bulunan askerî rüşdiyesine birlikte devam ediyordu."⁶

Üç yıl burada okuduktan sonra da 1303'te (1887/1888)⁷ Mühendishâne-i Berrî-i Hümâyun'a geçmiştir. Bu tarihi de bize Abdülfeyyaz Tevfik Bey verir:

"(...) O benim samimi onbaşı, ben onun sadık birinci neferi olarak tam üç sene birlikte çalıştık, yaşadık. Nihayet, kader onbaşımı Mühendishâne-i Askerî'ye, beni Mekteb-i Mülkiye'ye sevk etmiş idi."⁸

Ali Nusret, Mühendishâne-i Berrî-i Hümâyun'dan 1307'de (1891/1892) istihkâm mülâzımlığı ile teğmen çıkmış ve aynı yıl muallim tayin olunarak göreve başlamıştır.⁹ O günden sonra da görevine olan sadakati, sıkı disiplini ve çalışmasıyla basamak basamak yükselmiş, çeşitli nişanlarla taltif edilmiştir. 1324'te (1908/1909) kaymakam (yarbay) rütbesiyle mareşal yaveri¹⁰ olan Ali Nusret, 1324'ten (1908/1909) sonra genç denecek bir yaşta Topçu Yarbayı iken askerlikten emekli olmuştur. Ali Nusret, askerlik yaparken çeşitli görevlerde bulunmuştur ancak daha çok öğretmenlik yapmıştır; zaten askerlikten ayrıldıktan sonra da öğretmenlik mesleğine devam etmiştir. 1325'ten (1909/1910) itibaren Vefa İdâdîsi'nde edebiyat öğretmenliği yapmaya başlamış, bunun yanında Mercan İdâdîsi ve Dârülmuallimîn'de (Öğretmen Mektebi) de hastalığı ağırlaşınca kadar edebiyat dersleri vermeye devam etmiştir. Ölümünden altı ay öncesine kadar Dârülmuallimîn'de ders vermekteydi.

Ali Nusret, devrin yaygın bir hastalığı olan vereme yakalanmış, henüz 41 yaşındayken, 13 Şubat 1913'te (31 Kânunusâni 1328/6 Rebiülevvel 1331) vefat etmiştir. Kendisini Dârülmuallimîn'in öğrenci kabul imtihanlarına davet eden Müdür Muavini Fuat Bey'e, 29 Ağustos 1912 (16 Ağustos 1328) tarihinde yazdığı mektupta, hastalığını şu sözlerle anlatmıştır:

"(...) Ah Fuat Beyciğim, bendeniz bir ayı mütecâviz bir zamandan beri -her gün daha ziyade fenalaşmak üzere- hastayım. Müracaat ettiğim tabipler henüz derdimi lâyıkiyla teşhis bile edemediler. Beni -hiç olmazsa daha birkaç ay için- her türlü iştigalâtan, en vicdanî bir aşk-ı vazife-perverâne ile sevdiğim muazzez derslerimden mahrum etmek istiyorlar. Bu, ale'l-ihimal maddeten faydeli olabilirse de mânen muhakkak öldürecektir. (...) Bazı etibbâ, âlâmıma ancak Avrupa'da deva bulunabileceğini söylüyorlar ki kardeşim de bu fikirdedir. Bendeniz ise bunu arzu etmiyorum, daha doğrusu edemiyorum... Ah aziz kardeşim Fuat Bey, bir gün tenezzülen teşrif-i âlnizle hakikaten bir âşiyân-ı saadet etmiş olacağınız hânemin, ale'l-husus bahçemin bütün eşcâr ve ezhârî şimdi birer sehmi-kindâr gibi gözlerimi kanatıyor, yüreğimi paralıyor... Şu te'mîn-i âşiyân hikâyesi bendenize ne kadar meş'ûm oldu! Bilmem ki talih bendenizden hangi kabahatimin intikamını alıyor. Tamamıyla mahsûl-i ırk-ı cebnim olan iki üç yaprağı bendenize çok görüyor, çünkü akvâ-yı ihtimâlât olarak -yalnız Dârümuallimîn'den değil- bu evden de istifâ edeceğim. (...)"¹¹

Ali Nusret, okulların yaz tatiline girişiyle birlikte hastalanmış, hastalığıysa yaklaşık altı ay sürmüştür. 13 Şubat 1913 (31 Kânunusâni 1328) tarihinde de vefat eden Ali Nusret, vasiyeti üzerine, Fatih Camii Haziresi'nde Plevne müdafî Gazi Osman Paşa Türbesi'nin önüne defnedilmiştir. *Sabah* gazetesinde çıkan bir yazıda merhumun defnedildiği gün ve cenaze alayı ayrıntılarıyla aktarılmıştır. Bu yazıda, merhumun naaşının, alaturka saat on buçukta Dırağman Mahallesi'ndeki evinden alındığı ve Fatih Camii'ne getirilerek cenaze namazının eda edildiği; cenaze alayının ise Ali Nusret'in dostları, akrabaları, okurları ve öğrencilerinin katılımıyla oldukça kalabalık geçtiği, tabutun âdeta parmaklar üzerinde gittiği anlatılır. Yazarın naaşı defnedildikten sonra da Süleyman Nazif ve Dârümuallimîn eski müdürü Sâti Bey birer konuşma yapmışlardır.¹²

Ali Nusret'in erken ölümünün yankıları edebiyat camiasında, dergi ve gazetelerde bir süre devam etmiştir. Fuat Köprülü, Şahabettin Süleyman, Abdülfeyyaz Tefvik gibi isimler yazarın ölümünün üstüne birer yazı kaleme almış; *Servet-i Fünun*, *İctihâd* gibi dergilerde taziye mesajları yayımlanmıştır. Ali Nusret'in ölümünün se-ne-i devriyesinde ise Dârümuallimîn'de bir ihtifâl düzenlenmiştir. Bu ihtifâlde Dârümuallimîn'in o günkü idare heyeti ve öğretmenlerinin yanında eskileri de katılmıştır. Eski Müdür Sâti Beyefendi ile muavini Fuat Beyefendi, eski öğretmenlerden de Cevat, Sıracettin, Besim, Şevket, Serkis Nihat, Kilisli Rifat beyler, Hoca Fatim, Hâfız Rüşdü efendiler ve Ali Nusret'in küçük kardeşi Osman Fahri bu ihtifâlde hazır bulunmuşlardır. Törende müdür muavini Feridun Bey ve edebiyat ikinci sınıf öğrencilerinden Ali Rıza Efendi tarafından birer konuşma yapılmıştır.¹³ Aynı yıl, yani 1914'te (1329) Osman

Fahri de kardeşini kaybetmenin acısıyla kaleme aldığı şiirlerini *Mersiyeler* adlı kitabında toplamış ve yayımlamıştır.

Ali Nusret, çevresinde nezaketi, çalışkanlığı, dakikliği, mütevazılığı, dil üzerine hassasiyetiyle tanınmış, genç denecek yaştaki ölümlü dostlarını, öğrencilerini ve edebiyat camiasını derinden etkilemiştir. Ali Nusret, kısa süren hayatında az sayıda eser ortaya koymuştur belki ama, döneminin gazete ve dergilerinde edebî, fennî, tarihî, askerî konulara, eğitim ve dile ilgili meselelere değindiği makaleleriyle geniş bir yelpazede yayıncılık faaliyeti sergilemiştir. Bu yüzden de Ali Nusret'in bir şair, bir mütercim, bir tenkitçi, bir dilci, bir eğitimci olarak farklı farklı kimlikleri vardır.

ŞAİR ALİ NUSRET

Kısa ömrünü edebiyata ve dile vakfetmiş olan Ali Nusret, edebiyat hayatına şiir yazarak başlamıştır. Bu yönünde kendisinden yalnızca üç yaş büyük olan, modern Türk şiirinin kurucu isimlerinden ağabeyi Cenap Şahabettin'in büyük rolü olmuştur elbette; ancak Cenap bu konuda tek isim de değildir. Kalplerinde şiire ve edebiyata karşı aynı büyük hevesi taşıyan iki kardeş bu yola adım attığında Ali Nusret, ağabeyi Cenap Şahabettin'in takipçisiydi ve adımları onu bir isme, Muallim Naci'ye ulaştırmıştı. Dırağman Mahallesi'ndeki evlerinin Şeyh Vasfî'nin tekkesine çok yakın olması, gençlik yıllarında Şeyh Vasfî ile vakit geçirmelerini sağlamış, Şeyh onun vasıtasıyla da Muallim Naci'yle tanışmıştır. *Cenap Şahabettin* adlı eserinde; "*Oturdukları ev, Şeyh Vasfî'nin tekkesine çok yakındı. Bilhassa onunla devamlı bir surette buluşuyor ve istifade ediyordu. Şeyh'in delâletiyle de Muallim Naci'yle tanışmıştı.*"¹⁴ diyen Saadettin Nuzhet Ergun, bu ilk tanışıklıkların Cenap'ın şiirindeki etkisine değinmiştir. Hüseyin Cahid de *Edebiyat Hâtıraları*'nda Ali Nusret üzerinde, Cenap'la benzer şekilde bir Şeyh Vasfî ve Muallim Naci etkisi olduğu görüşünü, aktardığı şu hatırayla desteklemiştir:

"Ben daha küçük bir çocuk iken onun [Hüseyin Suat] arkadaşlarıyla şiire dâir konuşmalarını dinler, bir şey anlamazdım. Cenap Şahabettin'in Nusret isminde bir küçük kardeşi vardı. Suat'ın en iyi arkadaşlarından idi. Topçu Mektebi'ne gittiği için kendisine 'Topçu' derlerdi. Semtleri Dırağman'da idi. Mubahaseleri arasında Muallim Naci ismini işitip dururdum. (...)"¹⁵

Şahabettin Süleyman da Muallim Naci'nin Ali Nusret'e etkisini; "*Yenilik ile eskilik arasında bir hatt-ı vasl hizmetini yüklenen Ali Nusret, teceddüdkârlardan ziyade kudemâya meyyâl idi. Naci denilen 'köy şairine'*

*fevkalâde ihtiramı vardı. Bazen bulduğum zamanlar benim 'fetret-i edebiyeye mücidi' diye talkîb ettiğim bu zât hakkında fikirlerimi tâdil için uğraşır, yorulur, cümlelerin yorumları arasında hiddetini saklayarak beni nankörlükle bile itham ederdi."*¹⁶ şeklinde dile getirdiği hatırasıyla vurgular.

Oysa Şahabettin Süleyman'ın, bu kadar şiddetle Muallim Naci'yi savunduğunu söylediği Ali Nusret, *Servet-i Fünun*'un 1000. sayısı dolayısıyla kaleme aldığı makalesinde, Naci hakkında şu sert yorumu yapmıştır: "*Naci'nin kavaid-i lisâniyemize ettiği hizmet inkâr olunamamakla beraber onun hâkimiyet-i edebiyesi şiirimiz için bir darbe-i cânîyâne idi! (...) Naci, Kemal'in, Hâmid'in büyük lisanını his, hayal, fikir hatta san'at-ı beyân itibarıyla hâtîrâ-sûz bir derekeye indirmişti.*" Ali Nusret, aynı makalesinde, Demdeme-Zemzeme tartışmalarının gündemde olduğu yıllar için ise; "*(...) o 'Demdeme' faslı târih-i edebiyâtımızda gerçekten bir fetret-i elîmedir.*" demiştir. Bu sözleriyle Ali Nusret, o dönemde eleştiri oklarının hedefi hâline gelmiş olan Edebiyat-ı Cedide'yi savunmak istemiş olabilir ya da sebep kendi olunlaşan edebiyat zevkidir, belki de değişen edebiyat anlayışında Muallim Naci'nin eskinin temsilcisi olarak görülmesi onu etkilemiştir. Bunların tümü de bir sebep olabilir elbette. Bu "belki"lere ve "ya da"lara kesin cevaplar verebileceğimiz bir belge henüz elimizde yok; ancak Ali Nusret'in bu ilk dönem şiirleri üzerinde Muallim Naci'nin önemli bir tesirinin olduğu inkâr edilemez bir gerçektir.

Ali Nusret, kendi adıyla, ilk şiirini, 17 Haziran 1886 (5 Haziran 1302) tarihinde, *Gülşen* mecmuasında yayımlamıştır.¹⁷ Bu şiiri, ağabeyi Cenap Şahabettin'in "O Gözler" adlı şiirine nazire olarak yazmıştır. Şiir, *Gülşen* mecmuasında "Topçu Mektebi şâkirdânından Ali Nusret Beyefendi'nindir" takdimiyle ve "Nazîre" başlığıyla yayımlanmıştır.¹⁸ Şiirin altında da *Gülşen*'in yaptığı şu değerlendirmeye yer verilmiştir: "*Nâzımının -sağîr-i sinnine nispetle- şu nazîreyi söylemesi kundaktaki bir çocuğun fasîhâne tekellüm etmesine benzer. Mevlâ feyzini müzdâd etsin.*"¹⁹ *Gülşen*'in bu sözleri, genç şairi takdir ve teşvik edici niteliktedir. Ali Nusret, bu ilk şiiri yayımlandığında henüz on sekiz yaşındadır ve Mühendishâne-i Berrî-i Hümayun'da öğrencidir. Ali Nusret'in şiirleri, ilk şiirinin yayımlandığı 1886 (1302) tarihinden başlayarak 1888'e (1305) kadar, başta *Saadet* gazetesi olmak üzere *Hamîyet* ve *Muhit* gibi dergilerde yayımlanmıştır. Şair, 1888 yılı boyunca *Saadet*'te düzenli olarak şiirlerini yayımlamış, aynı sayıda iki şiirinin birden çıktığına çok kere rastlanırken üç şiirin birden yayımlandığı da olmuştur.²⁰ Görünen o ki Ali Nusret, Muallim Naci'nin 8 Aralık 1887'de (26 Teşrinisânî 1303)²¹ *Saadet*'ten ayrılma-

sından sonra onun yerini dolduran önemli isimlerden biri hâline gelmiştir. Ali Nusret, ilk ve tek şiir kitabı *Şihâb*'ı ise 1306 (1889/1890) yılında yayımlamıştır. Bu dönem, Türk edebiyatında Mehmet Kaplan'ın ifadesiyle "Ara Nesil" olarak anılan dönemdir.

Cafer Gariper, Ara Nesil içerisinde "sınırlarının kesin olmadığı ve birinden diğerine geçişin kolaylık gösterdiği üç yöneliş"ten söz etmektedir. Gariper bu üç yönelişi "klasik edebiyatı sürdürmek isteyenler", "eski ile yeni arasında yer alanlar" ve "yenilikçiler" şeklinde adlandırmıştır. Eskiye sürdürmek isteyenler arasında Şeyh Vassı, Elhac İbrahim Efendi, Hoca Hayret Efendi, Mehmet Salahî, Muallim Feyzî ve Ali Ruhî'yi saymaktadır. Eski ile yeni arasında yer alanlar ise; "dönem içerisinde yeniliği ileri seviyede temsil eden Recaiâde M. Ekrem ve Abdülhak Hâmid'den gelecek tesire açık olmakla birlikte daha çok Muallim Naci dairesinde yer alan veya bu daireye yaklaşan yazar ve şairlerdir. Yenilikçiler, yeniliği ileri seviyede temsil etmek ve onu daha ileriye götürmek isteyen ve Recaiâde Ekrem-Abdülhak Hâmid ekolüne bağlanan gençlerdir." Ali Nusret, *Şihâb* içerisinde yer verdiği ve *Şihâb* dışında bıraktığı şiirleriyle, eskiyle yeni arasında ancak yeni edebiyattan ziyade, eskiye daha yakın bir yerde durmaktadır.

Ali Nusret'in *Şihâb* dışında kalan şiirleri ise -tespit edebildiğimiz kadarıyla- on sekiz tanedir. *Şihâb*'ın kapağında, her ne kadar, "Birinci Kısım" yazsa da Ali Nusret'in ikinci bir şiir kitabı yoktur. Anlaşılan Ali Nusret, şiir yazmayı bırakmıştır. İbnülemin Mahmut Kemal İnal da *Son Asır Türk Şairleri* adlı eserinde bu noktaya değinmiş ve şunları söylemiştir:

"(...) Pek genç iken şiir ile uğraşmış ise de bilahare vazgeçtiği, *Şihâb*'dan sonra bir şiir mecmuası neşretmemesinden anlaşılıyor. O mecmua ise kendini şair addettirecek mahiyette değildir. Çünkü çocuk denilecek bir yaşta söylediği mevzun sözlerden ibarettir. (...)"²²

Çoğu, başta Muallim Naci, Şeyh Vassı, Cenap Şahabettin gibi isimler olmak üzere Abdülhalim Memduh ve Nabizâde Nâzım gibi Ara Nesil şairlerinin şiirlerine nazire, onların şiirlerini tazmin ve tahmisten oluşan şiirleri, gerçekten de bir olgunluğa ulaşmamıştır. Diğer yandan adı geçen bu isimler Ali Nusret'in şiirindeki etkileri de gösterir niteliktedir. Kitabına verdiği isim olan "*Şihâb*"ın ise âlî, yüce, yüksek ve kendisi için özel bir isim olduğunun altını çizmiş; fakat neden bu kadar özel olduğunu belirtmemiştir. Ağabeyi Cenap Şahabettin'in ilk şiir kitabı olan *Tâmât*'ta "*Şihâb*" adlı bir şiirin ol-

duğu düşünülürse, bu şiire atıfta bulunduğu söylenebilir. Şiir kitabına Cenap Şahabettin'in bir şiirinin ismini vermesi de ayrıca bize, Ali Nusret'in şiiri üzerinde Cenap Şahabettin'in etkisini gösterir nitelikte bir işaretidir diye düşünüyorum.

Ali Nusret'in şiirlerindeki temler fazla çeşitlilik göstermez. Şiirlerindeki en önemli tem, diğer Ara Nesil şairlerinde de görüldüğü gibi aşktır. Diğer temler de büyük çoğunlukla bu konuyla bağlantılı olarak işlenmiştir. Anlattığı aşk ise semavî, ilahî bir nitelik taşımaktadır. Bu, hem romantiklerden hem Divan edebiyatı geleneğinden gelen bir etkidir. Ali Nusret'in şiirlerinde, sevgili âşığına karşılık vermemekte, cilveleriyle cefa etmekte, âşık tüm bu cefalara katlanmakta, hatta sevgilinin eziyetlerinden zevk bile almaktadır. Böylece ümit ve ümitsizlik arasında gidip gelen âşık nadir olarak sevgilinin bu cefalarına isyan etmektedir.

Ara Nesil şairlerinin aşktan sonra ikinci önemli temi ölümdür. Ölüm aslında bütün bir yenileşme dönemi Türk şiirinin önemli temlerindedir. Âkif Paşa'yla başlayan varlık-yokluk ve bununla bağlantılı olarak ölümün ilk derin sorgulanışı Ziya Paşa ve Abdülhak Hâmid'le devam etmiştir. Ali Nusret'te ölüm temasına, ölen ya da ölmek üzere olan sevgili için söylenen şiirlerde rastlarız. Ancak yenileşme dönemi şiirinde, kendisinden önce gelen şairler tarafından zenginleştirilmiş ve derinleştirilmiş olan ölüm temini, Ali Nusret'in şiirlerinde böylesi felsefî boyutlarıyla göremeyiz. Sevgilinin arkasından, sevgili için yakılan ağıtlar vardır ya da şair, bu temi, aşk acısının şiddetini anlatmak için kullanmıştır. Şairin, dünyanın kötülüğünden, gamından, kederinden kurtulmak için ölümü arzuladığı da olmuştur.

Ali Nusret'in şiirlerinin üçüncü önemli temi ise tabiattır. Divan edebiyatındaki sınırlı tabiat görüşü Hâmid'in mazmunları kırmasıyla bir değişim göstermeye başlamış, Servet-i Fünuncular ve özellikle Cenap Şahabettin'in parnasyenlerden aldıkları tablo gibi tasvirler yapma merakıyla büyük bir dönüşüme uğramıştır. Hâmid ve Servet-i Fünun arasında bu değişime katkı yapanlar ise Recaizâde Ekrem ve Ara Nesil şairleri olmuştur. Recaizâde Ekrem'in doğadaki her unsuru şiirine katmak istemesi, Ara Nesilcileri etkilemiş ve Türk şiirinde tabiatın anlatımında yelpazenin genişlemesini sağlamıştır. Ancak Ali Nusret'in şiirlerinde canlı, yaşayan bir tabiat tasviri göremeyiz, sınırlı bir tabiat tasviriyle karşılaşırız. Şairin parlak, canlı tabiat tasvirlerine ancak Servet-i Fünun dönemine geldiğimizde, o dönem yazmış olduğu mensur şiirlerinde rastlayabiliriz.

Ali Nusret'in şiirlerinde ele aldığımız son tem ise din olmuştur. Ali Nusret, aşkı kutsallaştırıp sevgiliyi de semavî bir varlık gibi görmüştür. Buna karşılık şair, yer yer Allah'a da bir sevgiliymiş gibi yaklaşmış ve böylece bu aşkı dünyevileştirmiştir. Şair, şiirlerinde dünyevî aşkla Allah aşkını, din aşkını buluşturmuştur.

Ali Nusret'in mensur şiirleri de vardır. 1306'da (1890/1891) *Şihâb'ı* yayımladıktan sonra, tercüme ve fennî yazılarla geçen 1892-1895 (1308-1311) yılları arasındaki süreçte telif eser ortaya koymayan ve bu açıdan edebî alandan biraz da olsa uzaklaşan Ali Nusret, 1898 (1314) yılında *Servet-i Fünun'*da mensur şiirler yayımlamaya başlamıştır. Bu mensur şiirlerin sayısı azdır; ancak yine de Ali Nusret'in edebî hayatına bir nebze olsun canlılık getirmiştir. *Servet-i Fünun'*un 1898 (1314) yılındaki nüshalarında yazarın toplam yedi adet mensur şiiri vardır.²³ Ali Nusret'in bu az sayıdaki mensur şiiri için Fuat Köprülü, *Bugünkü Edebiyatımız* adlı eserinde şunları söyler:

"(...) Küçük hikâyeye pek benzeyen mensur şiirleri ve mensur şiiri pek andıran küçük hikâyeleri gerek mevzu gerek tarz-ı ifade itibariyle arkadaşlarınınkine hiç benzemiyordu; onlarda hususî ve nâ-kabil-i tarif bir reng-i tarâvet, bir râyiha-i safvet vardı..."²⁴

Ali Nusret'in, az sayıdaki mensur şiirinde, aşk, sevgili, tabiat, melankoli gibi *Servet-i Fünun* edebiyatında ortaya çıkan mensur şiirlerle ortak temleri işlediğini görürüz. Başlıca temi aşk olan bu mensur şiirler, sevgiliye hitaben yazılmıştır. Mensur şiirlerde, anlatıcı konumundaki karakterlerde, *Servet-i Fünun* dönemi edebiyatının özelliği olan marazî bir ruh hâli vardır. Ali Nusret, bu ruh hâlini yer yer tabiata yansıtmış ve tabiatla ruh hâlinin birleştiği bu tasvirlerden canlı tablolar ortaya çıkarmıştır.

Ali Nusret'in mensur şiirleri anlatım açısından derli toplu bir özellik sergilemektedir. Son yazdığı mensur şiirlerde diyaloglara daha çok yer vermiş, küçük hikâyeye kayma temayülü sergilemiştir ("*Darbe-i Hicrân*", "*Cevr-i Muhîtât*" ve "*Leyl-i Sefid*" mensurelerinin üçünde de yazarın, küçük hikâyeye doğru bir yönelişi sezilenir; fakat "*Leyl-i Sefid*"de hikâyeleştirme eğilimi daha belirgindir.). Diyaloglara daha fazla yer vermesi anlatımı dağıtmıştır; ancak yine de, özellikle Mehmet Rauf'un mensur şiirlerinin etkisini gördüğümüz bu metinleri (Bilhassa "*Çiçekler*" adlı mensur şiiri Mehmet Rauf'un "*Arp*" adlı mensur şiirine, "*Sekte-i Bahâr*" ise "*Bârân-ı Bahâr*" adlı mensureye benzemektedir.), türün olgun örneklerinden sayabiliriz.

MÜTERCİM ALİ NUSRET

1306 (1890/1891) yılında *Şihâb*'ı yayımladıktan sonra, Ali Nusret'in, herhangi bir dergi ve gazetede şiirlerine rastlamadığımızı belirtmiştik. Tespit edebildiğimiz kadarıyla Ali Nusret, 1892 (1308) yılına kadar sessiz kalmış, 1892 itibariyle de *Maârif* dergisinde fennî makaleler yayımlamaya başlamıştır. Bu dergide yayımlanan makaleleri çoğunlukla, "Mevadd-ı Fenniye", "Mevadd-ı Hikemiyye", "Mevadd-ı Mütenevvia", "Bend-i Mahsûs" gibi üst başlıklar altında yayımlanmıştır. Ali Nusret'in bu dergide Fransızcadan tercüme yazıları da bulunur. Hatta yazar, Camille Flammarion'dan yaptığı "Âsmâna Atf-ı Nazar" adlı tercümesinin yayımlanmasıyla *Maârif* te yazmaya başlamıştır. Bu yazı, derginin 39 ile 44. sayıları arasında (9 Nisan 1308-30 Nisan 1308), dört bölüm hâlinde yayımlanmıştır. "Âlât-ı Rasâdiyye ve Rasadhâneler" adlı makale ile "Kamer Bir Metrede" adlı iki sayı devam eden makale ise yazarın Camille Flammarion'dan yaptığı diğer tercümeleridir. Yazarın bu dergide yayımlanmış olan bir diğer önemli çevirisi ise "Guy de Mauppassant'ın İlk Suûdu" adını taşır. Ali Nusret, tercümenin başında yaptığı açıklamada fennî konuların roman, hikâye suretinde bilime yeni yeni heves edenlere verilmesinin faydası üzerinde durmuştur. Fennî konuları roman ve hikâye tarzında veren eserlerden sayılan bu yazının Osmanlı okurları için de çok yararlı olacağını belirtmiştir.

Ali Nusret'in yazıları, 1893 (1309) Mart'ı itibariyle *Tercümân-ı Hakikat* gazetesinde görünmeye başlamıştır. Başlarda hem *Maârif* te hem *Tercümân-ı Hakikat* te makalelerini yayımlayan yazar, 1893 Temmuz'u itibariyle yazı hayatına *Tecümân-ı Hakikat* te devam etmiştir. Yazarın, 1895'e (1311) kadar *Tercümân-ı Hakikat* te çeşitli konular üzerine makaleleri ve çevirileri yer almıştır. Ali Nusret, ilk başlarda, burada da *Maârif* te olduğu gibi çeşitli fennî makaleler yayımlamıştır. "Mevadd-ı Fenniye", "Mevadd-ı Askeriye", "Mevadd-ı Mütenevvia", "Terâcim-i Ahvâl" başlıklı sütunlarda dört sene zarfında pek çok makale yayımlamıştır. Bir süre sonra *Tercümân-ı Hakikat* için çeviriler yapmaya başlamıştır. Yazar, 1894 (1310) yılı itibariyle "Fıkra-i Mahsûsa" sütununda tefrika hâlinde roman tercümeleri de yayımlamıştır. Bunların ilki, Alexandre Dumas Fils'ten *Muallim Mostel* tercümesidir. *Muallim Mostel*'i, Edmond Tarbe'den yaptığı *Angel Valuois'nın Sergüzeşti* romanıyla Emile Richebourg'un *Köy Muaşakaları* adlı eserinin içinde yer alan yedi hikâyeden sonuncusu olan "Beyaz Benefşeler" adlı hikâye izler. *Muallim Mostel*, *Angel Valuois'nın Sergüzeşti* ve "Beyaz Benefşeler" 1311 (1895/1896) yılı içerisinde Tercü-

mân-ı Hakikat Matbaası'nda basılmıştır. *Muallim Mostel*, basıldığında Cenap Şahabettin'in romanla ve romanın tefrikasıyla ilgili Ali Nusret'e yazdığı bir mektuba da bu baskının sonunda yer verilmiştir. Cenap, Ali Nusret'e yazdığı bu mektupta şunları söylemiştir:

"*Muallim Mostel*'i tercih ederek bütün cihanın teşne olduğu o saf şebnemlerin henüz tamamıyla bize intikal etmemiş olduğunu ispat ettin. Doğrusu ya ben Avrupa müdevvenât-ı edebiyesine dâir pek çok şeyler okumuş veya işitmiş iken Dumas Fils'in *Muallim Mostel* nâmındaki eserinin letâfetine müteallik bir şey mesmû'um olmamış idi. Kim bilir daha ne bedîî şeyler vardır ki sıyıt yalnız benim değil hiçbir Osmanlı'nın mesmû'u olmamıştır. Ama ketûm-ı zamânî senin gibi erbâb-ı gayrete elbette ifşâ-yı râza mecbur eder."²⁵

Ali Nusret'in 28 Aralık 1894'ten (16 Kânunuevvel 1310) başlayarak *Tercümân-ı Hakikat*'te yayımlanan bir diğer tefrikası da Marie-Robert Hall'ın *Bir Çocuğun Sergüzeşti* isimli romanıdır. *Bir Çocuğun Sergüzeşti* ancak 1313 (1897/1898) yılında kitap hâline getirilerek Ebüzziyâ Matbaası'nda basılmıştır. Ali Nusret'in *Tercümân-ı Hakikat*'te tefrika edilen bir diğer tercümesi ise Adolph Belot'nun *İki Kadın* adlı eseridir. *İki Kadın*'ın tefrikası 7 Haziran 1895'te (26 Mayıs 1311) yayımlanmaya başlanmış, kitap olarak ise 1312 (1896/1897) yılında yine *Tercümân-ı Hakikat* Matbaası'nda basılmıştır. Erol Üyepazar, *Korkmayınız Mr. Sherlock Holmes* adlı kitabında *İki Kadın* adlı bu polisiye romanı Ali Nusret'ten önce Ahmet Rasim'in çevirdiğini söyler ve "*Ahmet Rasim'in çevirisi ya özet bir çeviri yahut da dönemde âdet olduğu üzere fasikül yayımlanıp yarıda kalan bir tercümedir. Aynı adı taşıyan iki tercümeden Ahmet Rasim'in ki kırk sekiz sayfa, Ali Nusret'in çevirisi beş yüz sayfadır.*"²⁶ diyerek Ali Nusret'in çevirisinin tam olduğunu belirtir. Daha önce *Köy Muaşakaları*'nın içerisinde yer alan "Beyaz Benefşeler" adlı hikâyeyi tercüme edip 1311 (1895/1896) yılında ayrı bir kitap hâlinde yayımlayan Ali Nusret, daha sonra *Köy Muaşakaları*'nın tamamını çevirmiştir. Bu çeviri 1313 (1897/1898) yılında Matbaa-i Ebüzziyâ'dan çıkmıştır. Ancak bu tercümenin içinde "Beyaz Benefşeler" hikâyesi yer almaz.²⁷

Ali Nusret, *Tercümân-ı Hakikat*'in "Fıkra-i Mahsûsa" sütununda roman tercümelerinin yanında küçük hikâye tercümelerine de yer vermiştir. "Jozet ile Gusto", "Çocuklar!", "Kalb-i Nisvan", "Liz'in İntikamı" Ali Nusret'in 1894 (1310) yılı içerisinde yayımladığı hikâyelerdendir. Bunların yanında, "Mevadd-ı Edebiyye" sütununda yazmaya başlamış ve burada çeşitli telif-tercüme makalelerle bazı eserlerden parçalara yer vermiştir. "Dört Kadın ile Bir Papağan'ın Sergüzeşti' Ünvanlı Hikâyeden", "Gaston Quignard-Jean

Richepin'in 'Vefeyât-ı Acîbe' Unvanlı Mecmua-i Fıkarâtından", "Antoine Kadının Yavrusu-Jean Richepen'in 'Vefeyât-ı Acîbe' Unvanlı Mecmua-i Fıkarâtından" başlıkları altında yer alan çeviri parçaları "Mevadd-ı Edebiyye" sütununda yer verdiği çevirilerdendir. "Fransız Muharrirleri Nasıl Çalışırlardı?" adlı *Le Figaro* gazetesinde neşredilmiş olan makaleleri de çevirip *Tercümân-ı Hakikat*'te yayımlayan Ali Nusret, seri hâlinde yayımlanan bu makalelerde yeri geldikçe kendi görüşlerini de belirtmiştir. Bunlarda Alexandre Dumas Père, Alexandre Dumas Fils, Honoré de Balzac, Victor Hugo, Michelet, Baudelaire, Musset, Flaubert, George Sand, Théophile Gautier gibi Fransız şair ve yazarlarına yer verilmiştir. Bir doktor tarafından kaleme alınan söz konusu makalelerde adı geçen şair ve yazarların çalışma tarzlarıyla sıhhat durumlarının bir değerlendirmesi yapılmıştır. Yazarın "Mevadd-ı Edebi" sütununda yer verdiği bir diğer seri yazı ise "Fransa'da Kitap ve Kitaphâne" adını taşımaktadır.

1326 (1910/1911) yılında Cathulle Mendes'ten çevirdiği *Bir Sergüzeşt-i Hunîn* adlı kitap, yazarın II. Meşrutiyet'in ilanından sonra yayımladığı tek çevirisidir. Yazar, "Cathulle Mendes" adlı makalesinde *Bir Sergüzeşt-i Hunîn*'i şu sözlerle övmüştür:

"Sâye-i hürriyette ahîren tercümesine muvaffak olduğumuz *Bir Sergüzeşt-i Hunîn* eser-i medhûşu cezâlet-i beyân ve şiddet-i hüsnü gösteren âsâr-ı kalemiyesinin en latiflerindedir. Tercümede letâfet-i asliyesi bî'z-zarûre az çok nâbûd unvanlı olmakla beraber kavga-i hürriyetle çırpınan bir ruh-i muztaribin o nevhât-ı ciğer-güdâzı... Bütün elyâf-ı kalbi sızlatan o vâveylâlar, o eşk-âbeler arasındaki tıflâne ve şuh-hâne handeler... Dünyanın en muazzam ve muallâ bir davası, bir davâ-yı mutazallimâne ve isyan-perdâzânesi arasında mezc edilen o şikeste beste mülâtafeler, o hafif ve revan nükteler, bedfâlar... Ale'l-husus hizmet-i müdhîşe-i mevzû'u hiç ihlal etmeksizin her biri kendine münasip bir cây-i hiffet bulan o hercâi emeller, hevesler öyle bir selâset ve letâfet ile tasvir olunmak gerçekten üstâdâne bir mahâret-i şiiiriyedir."²⁸

Ali Nusret tüm bu fennî, askerî, tarihî, edebî makale; roman ve hikâye çevirilerinin yanında *Küçük* adlı bir piyesi adapte etmiştir. Bu piyes, ölümünün birinci yıldönümünde Mercan İdâdîsi'ndeki öğrencileri tarafından 1914 (1329) yılında yayımlanmıştır. Eserin kapağında; "Ali Nusret Bey'in *metrûkat-ı kalemiyyesinden. Merhumun sene-i devriye-yi vefâtına bir hâtıra-yı müessire olmak üzere Mercan Sultanîsi sekizinci sınıf ikinci şube efendileri tarafından tab' ettirilmiştir.*"²⁹ yazılıdır. Bu kapak yazısı bize *Küçük*'ün Ali Nusret'e ait telif bir eser olduğunu düşündürebilir. Ancak bu piyesin daha ön-

ce *Servet-i Fünun'* da Haydar Muzaffer, Haydar Mazhar ve Haydar Zafer imzalarıyla "Bir Fâcia-i Vatanperverâne: Küçük" başlığıyla tercüme edilerek tefrika hâlinde yayımlandığını tespit ettik.³⁰ Daha sonra da Ali Nusret aynı tercümeyi yer ve şahıs isimlerini değiştirerek adapte etmiş olmalıdır. Bu adapte piyesin Ali Nusret'in metrükesi arasından çıkması bize *Servet-i Fünun'*daki tercümeyi de aslında onun yaptığını düşündürse bile elimizde bunu kanıtlayacak bir belge yoktur.

Küçük'te ailesinden gizli olarak gidip 93 Harbi'ne katılan Nâil'in hikâyesi anlatılmaktadır. Nâil, Filibe'ye amcasının yanına gideceğini söyleyerek ailesinin yanından ayrılmış; fakat Ruslarla savaşan gönüllü birliklere katılmıştır. Rusların eline esir düşen Nâil, önce ailesine kurşuna dizileceğine dâir bir haber yollamıştır. Bu haberi evin uşağı Ahmet öğrenmiştir. Ahmet aileye bu durumu nasıl açıklayacağını bilemezken Nâil çıkagelmiştir. Ahmet'e Rusların kendisini serbest bıraktığını söylemiştir, ailenin ise hiçbir şeyden haberi yoktur. Ailesiyle birlikte güzel bir gece geçiren, yemek yiyip sohbet eden ve şakalaşan Nâil, ev halkı uyuduktan sonra kaçmaya çalışırken Ahmet'e yakalanmıştır. Nâil, Ahmet'e yakalanınca gerçekleri açıklamak zorunda kalmıştır. Aslında kaçmamıştır, bir Rus zabiti onu, ailesini son kez görmesi için, geri döneceğine dair Nâil'den söz alarak serbest bırakmıştır. Ahmet, Nâil'i ne kadar vazgeçirmeye çalışsa da Nâil, sözünden dönmeyeceğini söyleyerek ölüme gider. Metin And'ın Meşrutiyet sonrası Türk tiyatrosunda çocuk oyunları arasında ismini zikrettiği bu eser,³¹ Ali Nusret'in vatanperverlik duygusu aşılacak, öğretici yönü kuvvetli eserler yazılması gerektiği yönündeki görüşlerine de son derece uygundur.

DİLCİ ALİ NUSRET

Ali Nusret, 1898'de (1314) *Servet-i Fünun'* da yayımlanan mensur şiirlerinden sonra II. Meşrutiyet'in ilanına kadar geçen süre zarfında derin bir suskunluk devresine girmiştir. Ali Nusret'in suskunluğunu bozmasında Meşrutiyet'in ilan edilmesinin yanında askerlikten emekliye ayrılmış olmasının da etkisi olduğunu düşünüyorum. Ali Nusret'in Meşrutiyet'in ilanına kadar geçen sürede yaşadığı bu sessizlik devresi onun sanatında bir kırılmaya sebep olmuş ve yazar, edebî faaliyetlerinden uzaklaşmış, lisan ve eğitim konularına daha çok eğilmiştir. Fuat Köprülü, Ali Nusret'in Meşrutiyet sonrası dönemiyle ilgili şu değerlendirmeyi yapar:

"Kemmiyet itibariyle o kadar şâyân-ı dikkat olmayan o eserlerden sonra Ali Nusret uzun bir vakfe-i sükût ve intizar geçirdi. Arabî ve Fârisî'nin bütün gavâmızını tedkîke hasredilmiş olan devre-i sükûn ve mesâi, ilân-ı Meşrutiyet'le ihlâl edilince, Ali Nusret saha-i matbuata eski simâ-yı mânevisinden büsbütün ayrı bir şekilde çıktı. *Şûrâ-yı Ümmet*'te, *Servet-i Fünun*'da ve daha sâir birtakım cerâid-i yevmiye ve mevkutede neşrettiği makâlât-ı edebiye ve lisâniyye ile Ali Nusret, Arabî ve Fârisî'nin gavâmızına vâkif, ciddi ve şedîd bir lisan muallimi olduğunu gösteriyordu. Galatât-ı meşhûreyi, lügât-ı sahîhaya asla tercih etmeyen, bir terkip hatasını en büyük cinayet sayan, gençlerin Arabî ve Fârisî'deki zaafî ile zarifâne eğlenen, lisanın sadeliği fikrini şiddetle muâheze eden Ali Nusret, artık o eski hassas şair, o genç hikâye-nüvis değildi. Veysî ile Nergisî, Kamûs ile Bürhân, Ferheng ile Sıhah o sıcak ruhun şiire ve güzelliğe karşı açmak istediği kanatları kırmış, ezmişti."³²

Dil konusunda son derece hassas olan Ali Nusret'in II. Meşrutiyet'ten sonra, 1909'da (1325) alevlenmiş olan dilde sadeleşme ve tasfiyecilik tartışmalarına katılması kaçınılmazdı belki de. Yazarın dilde sadeleşme konusundaki makaleleri *Servet-i Fünun*'da yayımlanmıştır. Tasfiyecilik hakkındaki tartışmalar 1909 (1325) Temmuz'unda, Halil Rüşdü'nün bir makalesine Süleyman Nazif'in verdiği cevapla başlamıştır. Halil Rüşdü, dil hakkında yazdığı bir yazıyı yayımlanması için *Yeni Tasvîr-i Efkâr*'a göndermiş, Süleyman Nazif ise dili sadeleştirmek isteyen bir makalenin *Yeni Tasvîr-i Efkâr* sayfalarında yer almasına izin vermeyeceğini belirtmiştir. Yazar, tartışmalara, Süleyman Nazif'in dille ilgili görüşlerine destek vermek amacıyla kaleme aldığı "Tezyîn-i Lisân ve Üslûb-ı Beyân" adlı makalesiyle katılmıştır. Bu makalesine sırasıyla Kazanlı Ayaz İshakî, Celâl Sâhir ve N. Y.'den cevap gelmiştir. Süleyman Nazif, Ali Nusret'i desteklemek için "Ali Nusret'e Teşekkür" başlıklı kısa bir yazıyla birlikte "Tezyîn-i Lisân ve Üslûb-ı Beyân" makalesini aynen *Yeni Tasvîr-i Efkâr* da yayımlamıştır. Halil Edip, *Yeni Tasvîr-i Efkâr* da yayımladığı "Lisân Meselesine Dâir" adlı yazıda Ali Nusret'in makalesindeki bir yanlışlığı düzeltmiştir. Ali Nusret, önce Halil Edip'e "Bir Cevâb-ı Müteşekkîrâne" başlıklı yazısıyla cevap vermiş, daha sonra da "Lisân-ı Müzeyyen ve San'at" başlıklı, 16 Eylül 1909-13 Ocak 1910 (3 Eylül 1325-31 Kânunuevvel 1325) tarihleri arasında yayımladığı beş makaleden oluşan seri yazılarıyla Celâl Sâhir'i cevaplamıştır. Kendisine Celâl Sâhir'i muhatap almıştır; ancak isimlerini zikretmese de kendisine itiraz eden diğer şahıslara da cevap vermiştir.

Ali Nusret bütün bu makalelerinde, dilde sadeleşme konusunda muhafazakâr bir tutum sergilemiş, tasfiyecilik hareketine yeri gel-

diğinde oldukça sert sözlerle karşı çıkmıştır. Dilde gelişmenin daha süslü bir üsluba doğru gitmekle mümkün olduğunu söyleyen Ali Nusret, bugünden bakıldığında, bu konuda belki yanılmıştır; ancak Türkçeyi fakir bulan, Arapça ve Farsça kelimelere muhtaç gören yazarın bütün bu görüşleri daha çok edebî bir endişeyle, sanat endişesiyle ortaya attığına da dikkat edilmelidir.³³

EĞİTİMCİ ALİ NUSRET

Ali Nusret, 1324'ten (1908/1909) sonra genç denecek bir yaşta Topçu Yarbayı iken askerlikten emekli olmuştur. Askerlik yaparken çeşitli görevlerde bulunmuş; ancak daha çok öğretmenlik yapmıştır. Reşat Ekrem Koçu'nun *İstanbul Ansiklopedisi*'nde verdiği bilgiye göre, "*Ben gerçi askerim ama hiç askerlik yapmadım, mektepten çıkalı beri hocayım.*" demiştir.³⁴ İsmail Hakkı Sunata ise Vefa Lisesi'nde kendisinin edebiyat muallimi olan Ali Nusret'in ona asker olmayı tavsiye etmediği yolunda bir anısını aktarmıştır. Liseyi bitirdikten sonra gideceği okul konusunda kararsızlığa düşen İsmail Hakkı Sunata, bu durumu Ali Nusret'e danışmıştır. Ali Nusret'e "*Harbiye nasıl?*" diye sorduğunda öğretmeni ona; "*Asla. Ben Harbiye'den çıktım, yarbaylıktan ayrıldım. İnsanı cemiyet hayatından uzaklaştırır. Ruhen bir esaret altında yetiştirir.*"³⁵ cevabını vermiştir.

Mühendishâne-i Berrî-i Hümayun'da Fransızca, kitâbet ve tarih; askerî mekteplerde edebiyat muallimliklerinde bulunan³⁶ Ali Nusret, askerlikten emekliye ayrıldıktan sonra da öğretmenlik mesleğine devam etmiştir. Vefa ve Mercan İdâdîleri ile Dârülmualimîn'de, hastalığı ağırlaşınca kadar edebiyat öğretmenliği yapmıştır. Dârülmualimîn'in "muallimîn-i sâbıkalarından" olan Cevat Bey, Ali Nusret'in ölümü üzerine kaleme aldığı bir yazıda, onun esas mesleğinin öğretmenlik olduğunun altını çizmiş ve şunları söylemiştir:

"Merhum askerdir, fakat ömrü askerlikle değil muallimlikle geçmiştir. Sarf, nahv, belâgat-ı beyân, maâni ve lügat ilimlerinde, iddia olunabilir ki, yegâne sâhib-i ihtisâsımız merhum idi. Cevdet Paşa'yı Muallim Naci, Muallim Naci'yi de Ali Nusret Bey istihlâf etmiş idi."³⁷

Ali Nusret, II. Meşrutiyet'in ilanından sonra eğitimle ilgili yazılar da kaleme almış ve bu yazıları yayımlatmıştır. Yazar, 18 Ocak 1910'dan (5 Kânunusâni 1325) itibaren kardeşi Osman Fahri'nin çıkarttığı *Mekteplilere Arkadaş* adlı dergide "Kıraat" başlığı altında ibtidâî, rüşdî ve idâdî öğrencilerinin seviyelerine uygun okuma parçalarını, "Kitâbet Dersleri" başlığı altında da yine ibtidâî, rüşdî ve

idâdî öğrencilerinin müfredatlarına uygun Türkçe ders notlarını yayımlamıştır. Yazar, aynı günlerde 28 Şubat 1910'da (15 Şubat 1325) çıkmaya başlayan Dârümuallimîn'in yayın organı olan *Tedrisât-ı İbtidâiye Mecmuası*'nda da "Ders Numûneleri" başlığı altında kitâbet derslerinin notlarını yayımlamaya başlamıştır. Ali Nusret, ders notlarında ibtidâî, rüşdî, idâdî öğrencilerinin seviyelerine, kitâbet dersleri müfredâtına uygun olan; ahlakî, tarihî konuları içeren metinler vermiş; bu metinlerin içine yerleştirdiği sorularla da öğrencinin metni geliştirmesini, böylece konuyu (cümle bilgisi, isim, fiil vb.) daha iyi anlamasını sağlamaya çalışmıştır. Ali Nusret, "Ders Numûneleri" başlığı altında verdiği bu metinleri Hüseyin Cahid'in *Türkçe Sarf ve Nahv* kitabından aldığını belirtir.

Ali Nusret, 1910 (1325) yılında Dârümuallimîn'in konferans salonunda verdiği konferanslarda kıraat, imla, kitâbet ve gramer derslerinin uygulamasına, öğrencilerden istenen ezber ve kitâbet ödevlerinin nasıl olması ve değerlendirilmesi gerektiğine dair taşra ve İstanbul'daki ibtidâî mektep muallimlerine bilgi vermiştir. Bu konuşmaların özetleri ise *Tedrisât-ı İbtidâiye Mecmuası*'nda yayımlanmıştır. Bunlardan "Usûl-i Kıraata Dâir" 13 Şubat 1910'da (31 Kânunusâni 1325), "Usûl-i İmlâya Dâir" 18 Şubat 1910'da (5 Şubat 1325) verdiği konferansların özetleridir. *Tedrisât-ı İbtidâiye Mecmuası*'nda yer alan fakat tarihleri belirtilmemiş diğer konferans metinleri ise şunlardır: "Ezber Vazifelerine Dâir", "Elfâz-ı Müfredenin Talimine ve Elfâzın Şumûl-i Maânîsine Dâir", "Sarf u Nahv-i Osmânî Tedrisâtına Dâir", "Kitâbet Vazifelerine Dâir". Böylece Ali Nusret, Türkçe öğretimine dair teorik bilgileri vermiş olur. Bu teorik bilgileri, *Mekteplilere Arkadaş* ve *Tedrisât-ı İbtidâiye Mecmuası* isimli dergilerde yayımlamış olduğu "Kıraat" ve "Ders Notları" başlıklı sütunlar altında yayımladığı ders notları ve okuma parçalarını yazar, bizzat kendisi tatbik etmiştir.

TENKİTÇİ ALİ NUSRET

Ali Nusret, 1898 (1314) yılında *Servet-i Fünun*'da yayımladığı mensur şiirlerinden sonra II. Meşrutiyet'in ilanına kadar bir suskunluk devresine girmiş, Meşrutiyet'in ilanıyla birlikte *Servet-i Fünun*, *Şûrâ-yı Ümmet*, *Tedrisât-ı İbtidâiye Mecmuası*, *Mekteplilere Arkadaş* ve *Resimli İstanbul* gibi gazete ve dergilerde yayımladığı makaleleriyle yeniden matbuat hayatında görünmeye başlamıştı. Şair kimliğinden artık iyice uzaklaşmış olan Ali Nusret bu suskunluk devresinde kendini dil alanındaki çalışmalara adanmış, ismi geçen dergi ve gazete-

lerdeyse edebî, fennî, tarihî, eğitimle ve dil meseleleriyle ilgili makaleler kaleme almıştı. Bu makalelerin bazılarında 1911 (1329) yılında yayımladığı *Makâlât-ı Târihiyye ve Edebiyye* adlı eserinde yer vermiştir. Bu yüzden de Ali Nusret'in tenkit anlayışını mercek altına alacağım bu bölümde yazarın en önemli eseri olarak da gösterilen *Makâlât-ı Târihiyye ve Edebiyye*'deki makaleleri değerlendireceğim.

İlk bölümünde tarihî, ikinci bölümünde ise edebî makalelerin yer aldığı iki kısımdan oluşan *Makâlât-ı Târihiyye ve Edebiyye* içinde yer alan metinlerden bazıları daha önce *Şûrâ-yı Ümmet ve Servet-i Fünun*'da yayımlanmıştır. Eserde yer alan makalelerden 6'sı tarihî, geri kalan 10'u ise edebîdir; tarihî ve edebî makalelerdeki görüşler birbirini tamamlar niteliktedir. Yazar, "Bir Tiyatro Zemini", "21 Saferü'l-hayr Sene 974", "Cem Sultan" gibi yazılarında Osmanlı tarihinin romanesk olaylarını kendine has üslubuyla anlatmıştır. Ali Nusret'in edebî makaleleri içinde yer alan "Edebiyât-ı Etfâl" (1-2) başlıklı yazısında çocukların eğitiminde çocuk edebiyatının öneminden ve Türk edebiyatında bu türün eksikliğinden, "Parnasyenler" (1-2)'de ise Servet-i Fünun edebiyatından bahsetmiştir. "Küçük Hikâyeler ve Bir Numûne"de edebiyatın milletin ahlak öğretmeni olduğunu belirtmiş, Cathulle Mendes'in "Bir Ses" adlı hikâyesinden yaptığı çeviriyi de savunduğu görüşlere örnek olarak makalesine eklemiştir. "Sabrî-i Şâkir" adlı makalesinde bir Divan edebiyatı şairi olan Sabrî-i Şâkir'in şiirini tanıtmış, onu diğer Divan edebiyatı şairleriyle karşılaştırmıştır. "Tezyîn-i Lisân ve Üslûb-ı Beyân" ise Ali Nusret'in dil tartışmalarına katıldığı ve dilde sadeleşme hareketine karşı olduğu yönündeki fikirlerini yansıttığı bir makaledir. Yazar, "Şiir ve Nesrin Güzelliği" adlı makalesinde de "şiir" ve "nesir" kavramlarının tanımlarını yaparak ayrılıklarını ortaya koymaya çalışmıştır.

Aslında *Makâlât-ı Târihiyye ve Edebiyye*'de Nâmık Kemal tesirine sıkça rastlamak mümkündür. Hatta adı bile bize Nâmık Kemal'in *Makâlât-ı Siyâsiyye ve Edebiyye*'sini hatırlatır. Ali Nusret, bu eserde, Nâmık Kemal'in tarih, vatanperverlik ve askerlikle ilgili görüşlerinden olduğu kadar, üslubundan da etkilenmiştir. Ağâh Sırrı Levend, *Türk Dilinde Gelişme ve Sadeleşme Evreleri* adlı eserinde Ali Nusret'in belâgatli diline dikkati çekmiş ve "Edebiyat-ı Cedide nesli içinde Nâmık Kemal'in belâgatli üslubunu takip eden Süleyman Nazif'le, Cenap Şahabettin'in kardeşi Ali Nusret'tir."³⁸ demiştir. Fuat Köprülü de bu noktaya değinerek *Makâlât-ı Târihiyye ve Edebiyye* için şu yorumları yapmıştır:

"Yeniliğe aleyhtar olmak, teceddüdâtı inkâr etmek istemeyen Ali Nusret, ruhen muhafazakârdı. Yegâne eser-i müdevveni olan *Makâlât-ı Târihiyye ve Edebiyye* basit bir nazar-ı tedkikâttan geçirecek olursa, gerek efkâr ve mülâhazât ve gerek üslûp itibarıyla bu müddeayı teyit edecek nâ-mütenâhî delillere tesadüf edilebilir. 'Hezarân hayflarla telâkki olunacak hakâyık-ı müessiredendir ki bir saadet-i peyâpey-i hurûşân içinde mest-i celâdet ve hamaset olan bir sultan-ı ci-hangîr, piyâle-i ikbâlinin her katre-i cûşâcûşu ile sâkiyân-ı bahtına, yani evlâd-ı bakıyye-yi milletine bir zehr-âbe-i humâr-efzâ dûr ediyor.' gibi insana, *Evrâk-ı Perîşân* okuduğu zannını veren ifadeler, bütün doksan sayfalık ciltte, ta'dâd edilmeyecek kadar çoktur. Sonra Ali Nusret mesela şiirde kıt'a, kasîde, gazel, mesnevi türlerinin tamamıyla terkine şiddetle muarızdır; onun efkârına nazaran, bugünün gençleri sırf Avrupa eş'âr tarzına rağbet etmemelidir. Teceddüd-i edebîye üstâd olarak İsmail Safâ'yı gösteren, nesir ile şiirin ayrılığını şiddetle iddia eden *Makâlât-ı Târihiyye* müellifi, lisan ile kesret-i iştigâlden mesâil-i edebîye ve bediyyeye o kadar hasr-ı evkat ve mesai edememişti. *Makâlât-ı Edebiyye*'sinde pek vâzih sûrette meşhud olan bu nâkiseyi, merhum büyük bir hiss-i necâbetle itiraf ederdi. (...)"³⁹

Şahabettin Süleyman ise Ali Nusret'in makalelerinin süslü diline rağmen fikir açısından boş olduğu görüşünü savunmuş ve "*Makalelerinin arasına yazdığı hikâyelerin ruhundaki vahdet-i asliyeyi 'telâkki-i mübtezeli, 'menfaat-i umûmiyeyi çözmek, tahlil edebilmek için pek ziyade yorulur, nihayet bir boşlukla, bir hayal kümesiyle karşı karşıya geldim.*"⁴⁰ demiştir.

Tarih ve edebiyatla ilgili görüşlerinde ve üslubunda yoğun bir Nâmık Kemal etkisi görülen *Makâlât-ı Târihiyye ve Edebiyye*'de yer alan edebî makalelerinde Ali Nusret, yeni Türk edebiyatının gerek konu (askerlik, vatanperverlik vb.), gerek tür (çocuk edebiyatı) açısından eksiklerini göstermiştir. Edebiyatı milletin ahlak, doğruluk öğretmeni olarak gören Ali Nusret, şair ve yazarların da bu vazifelerle görevlendirilmiş yüce insanlar olduklarını söylemiştir. Servet-i Fünun edebiyatını Avrupa'daki "parnasyenler"e eş tutan yazar bu akımın öncüsü olarak da bizde İsmail Safâ'yı göstermiştir. Divan edebiyatı nazım biçimlerinin terk edilmesi taraftarı olmayan yazar, bu konuda muhafazakâr bir görüntü çizmiştir. Ancak Ali Nusret'in tenkit anlayışının objektif ve tutarlı olduğunu söyleyemeyiz. Bazı makalelerinde birbiriyle çelişen ifadelerine de rastlamamız mümkündür. Örneğin "Edebiyatta Askerlik", "Küçük Hikâyeler ve Bir Numûne" vb. makalelerinde edebiyatın bir misyonu olduğunu; halkın ahlakını düzeltmesi, fikirlerini aydınlatması, hislerini terbiye etmesi gerektiğini söyleyen yazar, "Lisân-ı Müzeyyen ve San'at" (3) adlı makalesinde "edebiyât-ı âlîye" dili ile halkı eğitmeye hizmet edecek olan dilin birbirinden farklı olduğu-

nu belirtmiş, halkı eğitmenin “üdebâ”nın değil muallimin işi olduğunu savunmuştur.

SONUÇ

Ali Nusret, kısa süren hayatında az sayıda eser ortaya koymuştur belki ama, döneminin gazete ve dergilerinde edebî, fennî, tarihî, askerî konulara, eğitim ve dille ilgili meselelere değindiği makaleleriyle geniş bir yelpazede yazarlık faaliyetinde bulunmuştur. Üstelik Ali Nusret’in edebî faaliyet gösterdiği bu dönemler yeni Türk edebiyatının en hareketli dönemleri olması sebebiyle de önemlidir. Edebiyat tarihinin ikinci derecede bir şahsiyettir belki ama Ali Nusret’in eserleri ve edebî makaleleri yeni Türk edebiyatının gelişme dönemleri olan Ara Nesil, Servet-i Fünûn, II. Meşrutiyet dönemlerinin edebiyat anlayışlarına da ışık tutmaktadır. Küçük büyük demeden eksik taşların yerine konulmasıyla Türk edebiyatının gelişme dönemlerinin daha net bir şekilde ortaya çıkacağını ve anlaşılacağını da düşünüyorum. Üzerinde daha önce herhangi bir çalışma yapılmamış olan Ali Nusret’in edebî şahsiyeti, eserleri ve edebî anlayışıyla ilgili olan çalışmam, Ali Nusret’in hayatı, sanatı, eserlerine dair, elbette, son nokta olmayacaktır; eksikleri olacaktır. Yeni kaynaklar ele geçtikçe Ali Nusret ve edebî yönü hakkındaki bilgiler artırılabilir veya değişikliklere uğrayabilir. Ancak, yenileşmekte olan Türk edebiyatının bir simasını ve eserlerini ortaya çıkararak bu dönem bir nebze daha aydınlatılmış ve Ali Nusret’in eserlerinin, en azından, “adem-âbâd-ı nisyânda” zıyanına razı olunmamıştır.

DİPNOTLAR

- 1 Ali Nusret, *Şihâb*, Cemâl Efendi Matbaası, İstanbul, 1306, s. 2.
- 2 Ali Nusret, aynı zamanda, Zeynep Kerem’in çalışması sayesinde kendisinden bir nebze daha iyi tanınan şair Osman Fahri’nin de ağabeyidir. Osman Fahri, Cenap Şahabettin ve Ali Nusret’in ana bir baba ayrı kardeşidir. Osman Fahri hakkında daha ayrıntılı bilgi için bk. Zeynep Kerem, *Osman Fahri-Hayatı ve Şiirleri*, Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, Ankara, 1988.
- 3 Ali Nusret’in Fatih Camii Haziresi’ndeki mezar taşında doğum tarihi bu şekilde verilmiştir. Ayrıca bk. Ali Rıza Özcan, *Türk Kültür ve Medeniyet Tarihinde Fatih Külliyesi II-Hazire*, İstanbul Büyükşehir Belediyesi Kültür A. Ş. Yayınları, İstanbul, 2007, s. 162.
- 4 Batı dillerinde Larissa, Osmanlı döneminde Yenişehir-i Feneri olarak anılan bu yer Yunanistan’ın Teselya bölgesinin en büyük şehri ve aynı zamanda da merkezidir. Osmanlı Devleti döneminde, içinde yoğun bir Türk nüfusunun yaşadığı, devletin Balkanlar’daki en önemli merkezlerinden biriydi. Bu dönemde, Yenişehir ismini taşıyan diğer yerleşimlerden ayırmak için Yenişehir-i Feneri (Yunanistan Yenişehri) diye de anılmıştır.
- 5 Cenap Şahabettin, “Eyyâm-ı Şehrâyin”, *Mekteplilere Arkadaş*, S. 8, 22 Nisan 1326 / 25 Rebiülâhîr 1328, s. 639-640.
- 6 Abdülfeyyaz Tefvik, “Ali Nusret”, *Tamim*, S. 1016, 12 Rebiülevvel 1331 / 6 Şubat 1328 / 19 Şubat 1913, s. 3.

- ⁷ *Salnâme-i Askerî*, 1309, 12. Defa, s. 750.
- ⁸ Abdülfeyyaz Tevfik, agm., s. 3.
- ⁹ Bursalı Mehmet Tâhir, *Osmanlı Müellifleri*, c. 2, Matbaa-i Âmire, İstanbul, 1333, s. 472. 1309 (1893/1894) tarihli askerî salnâmede Ali Nusret'in Tophâne-i Âmire'ye girişinin 1303 (1887/1888), tayininin ise 1307 (1891/1892) olduğu yazılıdır. Bk. *Salnâme-i Askerî*, 1309, 12. Defa, s. 750.
- ¹⁰ *Salnâme-i Askerî*, 1324-1326, 14. Defa, s. 1040.
- ¹¹ Ali Nusret'in küçük kardeşi Osman Fahri, Ali Nusret'in ölümü üzerine kaleme aldığı şiirlerini topladığı *Mersiyeler* kitabına bu mektubu da eklemiş ve "Kable'l-vuku'-ı Hiss-i Mevî" başlığını koymuştur. Bk. Osman Fahri, *Mersiyeler*, Ahmet İhsan ve Şürekası, İstanbul, 1329.
- ¹² "Cenaze Alayı", *Sabah*, S. 8410, 7 Şubat 1328 / 8 Rebiülevvel 1331 / 15 Şubat 1913.
- ¹³ "Dârümuallimin'de Bir İhtifal", *Tedrisât-ı İbtidâiye Mecmuası*, y. 4, S. 24, 1329, s. 55-56.
- ¹⁴ Saadetin Nuzhet Ergun, *Cenap Şahabettin-Hayatı ve Seçme Şiirleri*, Güneş Matbaası, İstanbul, 1934, s. 6.
- ¹⁵ Hüseyin Cahid Yalçın, *Edebiyat Hâtıraları*, Akşam Kitaphânesi, İstanbul, 1935, s. 58.
- ¹⁶ Şahabettin Süleyman, "Ali Nusret Bey", *Rühbâb*, c. 2, S. 46, 5 Şubat 1928/13 Rebiülevvel 1331, s. 40; Ali Nusret, "Servet-i Fünun", *Servet-i Fünun*, c. 39, S. 1000, 22 Temmuz 1326, s. 188-189.
- ¹⁷ *Nahl-i Emel*'de "Üstâd-ı Muhterem Saadetlü Ekrem Beyefendi Hazretleri'nin bir manzummesine nazîredir" başlığıyla 22 Mart 1886 (10 Mart 1302) tarihinde A(yın) N(un) imzasıyla bir şiir yayımlanmıştır. Ali Nusret, A(yın) Necmi müstearının yanında yazılarını yayımladığı çeşitli dergilerde A(yın) N(un) imzasını da kullanmaktaydı. Ancak yine de bu şiirin kesin olarak Ali Nusret'in olduğunu iddia edemeyiz.
- ¹⁸ Ali Nusret, bu şiiri 1306 (1888/1889) yılında yayımladığı *Şihâb* adlı şiir kitabına alırken ismini "O Gözler" olarak değiştirmiştir.
- ¹⁹ Ali Nusret, "Nazîre", *Gülşen*, S. 18, 5 Haziran 1302 / 17 Haziran 1886, s. 71.
- ²⁰ Ali Nusret, *Saadet*'te yayımladığı şiirlerinde ise A(yın) Necmi takma adını kullanmıştır. Şair, "Mütalâa-i Âşıkane" şiirinden itibaren de şiirlerini kendi ismiyle yayımlamaya başlamıştır. "Mütalâa-i Âşıkane" şiirinin altına düştüğü notta çeşitli engeller sebebiyle şimdiye kadar A(yın) Necmi müstearını kullanmak durumunda kaldığını, bu müsteara bir dereceye kadar ihtiyacı olduğunu; ama artık bu engellerin ortadan kalkması sebebiyle takma bir isme ihtiyacının kalmadığını söylemiş; ancak bu engellerin neler olduğunu açıklamamıştır.
- ²¹ Celal Tarakçı, *Muallim Naci Efendi-Hayatı ve Eserlerinin Tetkiki*, Yeni Zamanlar Dağıtım, Sam-sun, 1994, s. 141.
- ²² İbnülemin Mahmut Kemal İnal, *Son Asır Türk Şairleri*, (hzl. Hidayet Özcan), c. 3, Atatürk Kültür Merkezi Yayınları, Ankara, 2000, s. 1699.
- ²³ Şehnaz Aliş, "Servet-i Fünun Dergisinde Küçük Hikâye-Mensur Şiir-Manzum Hikâye (1896-1901)" adlı doktora çalışmasında bu sayıyı altı olarak verir. Ali Nusret'in kendi adıyla neşrettiği altı mensur şiirinin yanında bir de A(yın) N(un) imzasıyla yayımladığı bir mensur şiiri daha vardır. Bk. Şehnaz Aliş, "Servet-i Fünun Dergisinde Küçük Hikâye-Mensur Şiir-Manzum Hikâye (1896-1901)", (Danışman: İnci Enginün, Yayımlanmamış Doktora Tezi), Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü, Yeni Türk Edebiyatı Bilim Dalı, İstanbul, 1994, s. 274.
- ²⁴ Mehmet Fuat Köprülü, *Bugünkü Edebiyatımız*, İkbâl Kütüphanesi, İstanbul, 1924, s. 319.
- ²⁵ Alexandre Dumas Fils, *Muallim Mostel*, (çev. Ali Nusret), Tercümân-ı Hakikat Matbaası, Dersaadet, 1311, s. 653-654.
- ²⁶ Erol Üyepazar, *Korkmayınız Mr. Sherlock Holmes*, Göçebe Yayınları, İstanbul, 1997, s. 77.
- ²⁷ *Köy Muaşakaları* adlı kitabı Ali Nusret'ten önce Osman Fahri de çevirmiş ve bu çeviri 1310'da *Tercümân-ı Hakikat*'te tefrika edilmiştir. Ancak Osman Fahri, o dönem "Beyaz Benefeseler"i tercüme etmemiştir. Osman Fahri, *Köy Muaşakaları* içerisinde yer alan hikâyelerden biri olan "İki Dost"un hâtimesinde bu hikâyeyi Ali Muzaffer'in de çevirmiş olduğunu belirtmiş ve bir eserin tekrar tekrar tercüme edilmesi taraftarı olduğunu söylemiştir. (Osman Fahri, "İki Dost", *Tercümân-ı Hakikat*, S. 4780, 24 Mayıs 1310 / 1 Zilhicce 1311 / 5 Haziran 1894).
- ²⁸ Ali Nusret, "Cathulle Mendes", *Servet-i Fünun*, c. 36, S. 926, 12 Şubat 1325, s. 248.
- ²⁹ Ali Nusret, *Küçük*, Matbaa-i Hayriye ve Şürekası, İstanbul, 1329, s. 1.
- ³⁰ "Bir Fâcia-i Vatanperverâne: Küçük", *Servet-i Fünun*'da şu tarihler arasında tefrika edilmiş-

- tir: c. 35, S. 905, 13 Eylül 1324, s. 335-336; c. 36, S. 913, 13 Teşrînisâni 1324, s. 47.
- ³¹ Metin And, *Meşrutiyet Döneminde Türk Tiyatrosu 1908-1923*, İş Bankası Kültür Yayınları, Ankara, 1971, s. 151.
- ³² Köprülü, *age.*, s. 319-320.
- ³³ Ali Nusret'in 1908 Meşrutiyet'inden sonra dilde ortaya çıkan alfabenin ve imlanın düzeltilmesi meselesiyle de aktif olarak ilgilendiği, yeni bir alfabenin kabul edilmesinden ziyade var olan alfabede iyileştirilmeye gidilmesi taraftarı olduğu Ağâh Sırrı Levend ve Rekin Ertem gibi araştırmacıların eserlerinde belirtilmiştir. Rekin Ertem, Ali Nusret'in hurûf-ı munfasılının kabulü için çalışan İslâh-ı Hurûf Cemiyeti'nin kurucularından olduğunu, cemiyetin geçici idare kurulunda yer aldığını belirtir (bk. *Elifbe'den Alfabeye*, Dergâh Yayınları, İstanbul, 1991, s. 137-138). Ağâh Sırrı Levend de, Ali Nusret'in bu konuyla ilgili "Türkçe'de Hurûf-ı Munfasıla", "Elifba Meselesi", "İslah-ı Hurûf Meselesi", "Milletin Maârife İhtiyacı ve Hurûf-ı Munfasılının Fevâidi", "Lisândan Evvel Harf" başlıklarıyla, 1913 (1329) yılının Nisan ve Mayıs aylarında *Tanın* gazetesinde beş makale yayımladığını belirtir (*Türk Dilinin Gelişme ve Sadeleşme Evreleri*, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara, 1960). Ancak adı geçen makalelerin, Ali Nusret'in ölümünden üç ay sonra yayımlanmış olması, yazarın, yaşarken bu makaleleri yayımlamaya fırsat bulamadığı ihtimalini düşündürmüştü ve teze de bu şekilde dipnot düşmüştür (Daha ayrıntılı bilgi için bk. Bengü Vahapoğlu, *Ali Nusret-Hayatı, Sanatı, Eserleri*, (Danışman: Abdullah Uçman, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yeni Türk Edebiyatı Ana Bilim Dalı, s. 163-170). Ancak daha sonra yaptığım araştırmalarda İslâh-ı Hurûf Cemiyeti'nin yayın organı olan *Yeni Yazı* dergisinde Ali Nusret imzasıyla hurûf-ı munfasıla konusuyla alakalı başka yazılara rastladım. Bu yazılar da Ali Nusret'in ölümünden sonraki tarihlere rastlamaktadır. "Yeni Yazının Kaideleri" başlıklı bir yazı ise Şahinbaşzâde Ali Nusret olarak imzalanmıştır. Dolayısıyla isim karışıklığı olmuş ve kaynaklara da bu şekilde geçmiş olmalıdır. *Yeni Yazı* dergisinde Ali Nusret imzasıyla yayımlanan yazıların künyeleri şu şekildedir:
1. Ali Nusret, "Hurûf-ı Munfasılının Kabulü", *Yeni Yazı*, S. 2, 31 Mart 1330 / 29 Rebiülâhîr 1332.
 2. Ali Nusret (Kâtib-i Umûmi), "İslâh-ı Hurûf Cemiyeti-î Âzâ-yı Kirâmına", *Yeni Yazı*, S. 5, 4 Nisan 1330 / 21 Cemâziülevvel 1332.
 3. Şahinbaşzâde Ali Nusret, "Yeni Yazının Kaideleri", *Yeni Yazı*, S. 7, 18 Nisan 1330 / 5 Cemâziülâhîr 1332.
- Dolayısıyla 1328 (1912/1913) yılında *Osmanlı Elifbesi* adıyla yayımlanmış ve hurûf-ı munfasılaya uygun şekilde düzenlemiş elifba cüz'ünün de Ali Nusret'e ait olduğunu iddia edemeyiz.
- ³⁴ Reşat Ekrem Koçu, "Ali Nusret", *İstanbul Ansiklopedisi*, c. 1, Tan Matbaası, İstanbul, 1959, s. 678.
- ³⁵ İsmail Hakkı Sunata, *İstibdadattan Meşrutiyete Çocukluktan Gençliğe*, İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul, 2006, s. 349.
- ³⁶ İnal, *age.*, s. 1697.
- ³⁷ Cevat Bey, "Ali Nusret Bey-Hayât-ı Sa'y ve Talimi", *Sabah*, S. 8410, 7 Şubat 1328 / 8 Rebiülevvel 1331 / 15 Şubat 1913.
- ³⁸ Ağâh Sırrı Levend, *Türk Dilinin Gelişme ve Sadeleşme Evreleri*, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara, 1960, s. 187.
- ³⁹ Köprülü, *age.*, s. 320-321.
- ⁴⁰ Şahabettin Süleyman, *agm.*, s. 39.

KAYNAKÇA

- Abdülfeyyaz Tefvik, "Ali Nusret", *Tanın*, S. 1016, 12 Rebiülevvel 1331/6 Şubat 1328/19 Şubat 1913.
- Ali Nusret, *Şihâb*, Cemâl Efendi Matbaası, İstanbul, 1306.
-, *Osmanlı Elifbesi*, Mürettibîn-i Osmâniye Matbaası, Dersaadet, 1328.
-, *Makâlât-ı Târihiyye ve Edebiyye*, Muhtar Hâlid Kitabhânesi, İstanbul, 1329.
-, *Küçük*, Matbaa-i Hayriye ve Şürekâsı, İstanbul, 1329.
-, "O Gözler", *Gülşen*, S. 1, No: 18, 5 Haziran 1302, s. 71.
-, "Mütalâa-i Âşikâne", *Saadet*, S. 1076, 30 Haziran 1304/3 Zilka'de 1305/12 Temmuz 1888.

-, "Guy de Maupassant'ın İlk Saudu", *Maârif*, c. 4, S. 85, 25 Şubat 1308/23 Şubat 1310, s. 103-107.
-, "Çiçekler", *Servet-i Fünun*, c. 15, S. 376, 14 Mayıs 1314, s. 180-183.
-, "Gece", *Servet-i Fünun*, c. 15, S. 378, 28 Mayıs 1314, s. 211-213.
-, "Sekte-i Bahar", *Servet- Fünun*, c. 15, S. 380, 11 Haziran 1314, s. 244-245.
-, "Darbe-i Hicran", *Servet-i Fünun*, c. 15, S. 385, 16 Temmuz 1314, s. 324-327.
-, "Cevr-i Muhtât", *Servet- Fünun*, c. 15, S. 388, 6 Ağustos 1314, s. 377-379.
-, "Leyl-i Sefid", *Servet-i Fünun*, c. 16, S. 391, 27 Ağustos 1314, s. 11-13.
-, "Cathulle Mendes", *Servet-i Fünun*, c. 36, S. 926, 12 Şubat 1325, s. 247-250.
-, "Bir Cevâb-ı Müteşekkîrâne", *Servet-i Fünun*, c. 37, S. 950, 6 Ağustos 1325/3 Şaban 1327, s. 211-213.
-, "Lisân-ı Müzeyyen ve San'at" (1), *Servet-i Fünun*, c. 37, S. 954, 3 Eylül 1325/1 Ramazan 1327, s. 278-282.
-, "Lisân-ı Müzeyyen ve San'at" (2), *Servet-i Fünun*, c. 37, S. 956, 17 Eylül 1325/15 Ramazan 1327, s. 307-309.
-, "Lisân-ı Müzeyyen ve San'at" (3), *Servet-i Fünun*, c. 37, S. 959, 7 Teşrinievvel 1325/8 Şevval 1327, s. 355-358.
-, "Lisân-ı Müzeyyen ve San'at" (4), *Servet-i Fünun*, c. 37, S. 961, 22 Teşrinievvel 1325/20 Şevval 1327, s. 387-390.
-, "Lisân-ı Müzeyyen ve San'at" (5), *Servet-i Fünun*, c. 38, S. 971, 31 Kânunuevvel 1325/2 Muharrem 1328, s. 131-133, 136.
-, "Kitâbet Dersleri: Muazzez Karilerime-Mukaddime", *Mekteplilere Arkadaş*, S. 4, 20 Şubat 1325/22 Safer 1328, s. 120-121.
-, "Servet-i Fünun", *Servet-i Fünun*, c. 39, S. 1000, 22 Temmuz 1326, s. 188-189.
- "Ali Nusret Bey", *İctihad*, S. 53, 7 Şubat 1328, s. 1205.
- "Ali Nusret Bey-Cenaze Alayı", *Sabah*, S. 8410, 7 Şubat 1328/8 Rebiülevvel 1331/15 Şubat 1913.
- Aliş, Şehnaz, "Servet-i Fünun Dergisinde Küçük Hikâye-Mensur Şiir-Manzum Hikâye (1896-1901)", (Danışman: İnci Enginün, Basılmamış Doktora Tezi), Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul, 1994.
- And, Metin, *Meşrutiyet Döneminde Türk Tiyatrosu 1908-1923*, İş Bankası Kültür Yayınları, Ankara, 1971.
- Ayaz İshakî, "Lisan Meselesi", *Sırât-ı Müstakim*, c. 3, S. 46, 9 Temmuz 1325, s. 16-317.
- Belot, Adolphe, *İki Kadın*, (çev. Ali Nusret), Tercümân-ı Hakikat Matbaası, Dersaadet, 1312.
- Bursalı Mehmet Tahir, *Osmanlı Müellifleri*, Matbaa-i Âmire, İstanbul, 1313.
- Celâl Sâhir, "Lisanımız" (1), *Servet-i Fünun*, c. 37, S. 951, 13 Ağustos 1325, s. 227-239.
-, "Lisanımız" (2), *Servet-i Fünun*, c. 37, S. 952, 20 Ağustos 1325, s. 244-248.
-, "Lisanımız" (3), *Servet-i Fünun*, c. 37, S. 953, 27 Ağustos 1325, s. 259-261.
- Cenap Şahabettin, "Eyyâm-ı Şehrâyin", *Mekteplilere Arkadaş*, S. 8, Nisan 1326/25 Rebiülâhîr 1328, s. 638-640.
-, *Bütün Şiirleri*, (hzl. Mehmet Kaplan-İnci Enginün-Birol Emil-Necat Birinci-Abdullah Uçman), İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayınları, İstanbul, 1984.
- Cevat Bey, "Ali Nusret Bey-Hayât-ı Sa'y ve Talimi", *Sabah*, S. 8410, 7 Şubat 1328/8 Rebiülevvel 1331/ 18 Şubat 1913.
- Dumas Fils, Alexandre, *Muallim Mostel*, (çev. Ali Nusret), Tercümân-ı Hakikat Matbaası, Dersaadet, 1311.
- Ertem, Rekin, *Elişbe'den Alfabe*, Dergâh Yayınları, İstanbul, 1991.
- "Galib Dede Hakkında Efkâr", *Hak*, S. 11, 29 Haziran 1328, s. 476.
- Halil Edip, "Lisan Meselesine Dâir", *Yeni Tasvir-i Efkâr*, S. 75, 1 Ağustos 1325.
- İnal, İbnülemin Mahmut Kemal, *Son Asır Türk Şairleri*, c. 1, (hzl. Müjgân Cunbur), Atatürk Kültür Merkezi Yayınları, Ankara, 1999.
-, *Son Asır Türk Şairleri*, c. 3, (hzl. Hidayet Özcan), Atatürk Kültür Merkezi Yayınları, Ankara, 2000.
-, *Son Asır Türk Şairleri*, c. 4, (hzl. İbrahim Baştuğ), Atatürk Kültür Merkezi Yayınları, Ankara, 2002.
- Kerman, Zeynep, *Osman Fahri-Hayatı ve Şiirleri*, Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, İstanbul, 1988.

- Koçu, Reşat Ekrem, "Ali Nusret", *İstanbul Ansiklopedisi*, c. 1, Tan Matbaası, İstanbul, 1959.
- Köprülü, Mehmet Fuat, *Bugünkü Edebiyatımız*, İkbâl Kütüphanesi, İstanbul, 1924.
- Levend, Ağâh Sırrı, *Türk Dilinde Gelişme ve Sadeleşme Eoreleri*, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara, 1960.
- Mendes, Cathulle, *Bir Sergüzeşt-i Hunîn*, (çev. Ali Nusret), Tanin Matbaası, Dersaadet, 1326.
- Muallim Naci, *Muallim Naci'nin Şiirleri*, (hzl. Abdülkadir Hayber-Hüseyin Özbay), MEB, İstanbul, 1997.
- N. Y., "Lisân Meselesi ve Süleyman Nazif Beyler", *Sırât-ı Müstakim*, c. 3, S. 53, 27 Ağustos 1325.
- Osman Fahri, "Merhum Ali Nusret'e", *Sabah*, S. 8412, 4 Şubat 1328/5 Rebiülevvel 1331/15 Şubat 1913.
-, *Mersiyeler*, İstanbul, 1329.
- Öksüz, Yusuf Ziya, *Türkçenin Sadeleşme Tarihi Genç Kalemler ve Yeni Lisan Hareketi*, TDK, Ankara, 2004.
- Özcan, Ali Rıza, *Türk Kültür ve Medeniyet Tarihinde Fatih Külliyesi II-Hazîre*, İstanbul Büyükşehir Belediyesi Kültür A. Ş. Yayınları, İstanbul, 2007.
- Polat, Nâzım Hikmet, *Rübâb Mecmuası ve II. Meşrutiyet Dönemi Türk Kültür ve Edebiyat Hayatı*, Akçağ Yayınları, Ankara, 2005.
- Richebourg, Émile, *Beyaz Benefşeler*, (çev. Ali Nusret), Tercümân-ı Hakikat Matbaası, Dersaadet, 1311.
-, *Köy Muaşakaları*, (çev. Ali Nusret), Matbaa-i Ebüzziya, Konstantiniyye, 1313.
- Sunata, İsmail Hakkı, *İstibdaddan Meşrutiyete Çocukluktan Gençliğe*, İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul, Aralık 2006.
- Salnâme-i Askeri*, 1309, 12. Defa.
- Salnâme-i Askeri*, 1311, 13. Defa.
- Salnâme-i Askeri*, 1324-1326, 14. Defa.
- Salnâme-i Nezaret-i Maârif-i Umumiye*, 1317, 2. Sene.
- Salnâme-i Nezaret-i Maârif-i Umumiye*, 1321, 6. Sene.
- Süleyman Nazif, "Lisan Meselesi-Halil Rüşdü Beyefendi'ye", *Yeni Tasvîr-i Efkâr*, S. 43, 29 Haziran 1325.
-, "Ali Nusret'e Teşekkür", *Yeni Tasvîr-i Efkâr*, S. 70, 27 Temmuz 1325.
- Şahabettin Süleyman, "Ali Nusret Bey", *Rübâb*, c. 2, S. 46, 5 Şubat 1328/13 Rebiülevvel 1331, s. 38-40.
- Tanzimat'tan Bugüne Edebiyatçılar Ansiklopedisi*, "Ali Nusret", c. 1, YKY, İstanbul, 2003.
- Tarakçı, Celâl, *Muallim Naci Efendi-Hayatı ve Eserlerinin Tedkiki*, Samsun, 1994.
- Tarbe, Edmond, *Angele Valois'nun Sergüzeşti*, (çev. Ali Nusret), Tercümân-ı Hakikat Matbaası, Dersaadet, 1311.
- Türk Dili ve Edebiyatı Ansiklopedisi*, "Ali Nusret", c. 1, Dergâh Yayınları, İstanbul, 1977.
- Uluant, Zeynep, *Cenap Şahabettin'in Avrupa Mektupları*, Akademik Kitabevi, İzmir, 1997.
- Us, Mehmet Âsım, *Karikatürler-II Meşrutiyet Dönemi'nin Ünlü Sımaları*, (hzl. Seval Şahin), Kitap Yayınevi, İstanbul, 2008.
- Uçman, Abdullah, "Tanzimat ve Servet-i Fünun Dönemi Türk Edebiyatında Eleştiri", *Hece*, S. 77/78/79, Mayıs/Haziran/Temmuz 2003, s. 48-70.
- Üyepazar, Erol, *Korkmayınız Mr. Sherlock Holmes*, Göçebe Yayınları, İstanbul, 1997.
- Yalçın, Hüseyin Cahid, *Edebiyat Hâtıraları*, Akşam Kitaphânesi, İstanbul, 1935.
- Yetiş, Kâzım, *Nâmık Kemal'in Türk Dili ve Edebiyatı Üzerine Yazıları*, Alfa Yayınları, İstanbul, 1996.